

УДК 351.74.(477)

Руслан Пилипів,

старший інспектор-черговий
Рожнятівського відділення
Калузького відділу поліції головного управління національної поліції
в Івано-Франківській області

НОВИЙ ФОРМАТ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ – ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена розгляду діяльності відносно нової для українського суспільства та права формуції правоохоронного органу – Національної поліції. З'ясовано змістове наповнення терміна «поліція». У статті проводяться паралелі між матеріально-технічним, організаційним та ідеологічним складниками діяльності органів колишньої міліції та сучасної поліції.

Ключові слова: поліція, реформування ОВС, публічна безпека, публічний порядок, суспільство, інтереси громадян.

Постановка проблеми. Термін «поліція» є новелою для українського суспільства, права, науки тощо. У Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України РНБО України бачить Національну поліцію України як центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Її головними завданнями є надання поліцейських послуг у сферах: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави тощо [1].

Аналіз останніх досліджень свідчить, що до реформування ОВС увага науковців була, безумовно, прикута до проблем діяльності міліції. У цьому контексті доречно назвати прізвища таких учених: М.М. Алексійчука, О.В. Джафарової, Д.П. Калайнова, В.В. Ковальської, Я.М. Когута, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, М.В. Лошицького, О.Ю. Салманової, С.О. Шатрави, В.П. Чабана, Х.П. Ярмакі. І цей перелік не є вичерпним. Але навіть уже за тих часів з'являлися цікаві праці вітчизняних авторів, наприклад Т.Д. Гаврилюк, В.О. Заросила, О.С. Проневича, В.О. Січкаря, які досліджували досвід діяльності поліції зарубіжних країн, здійснювали порівняльний аналіз спільних та відмінних рис діяльності міліції (поліції). Втім, коли поліція в Україні стала реальністю сьогодення, правоохоронні органи у форматі «поліція» стали новим явищем для свідомості пересічного українця.

Мета та завдання цієї статті. З огляду на викладене, доцільно переглянути, що в Україні розуміють під поняттям «поліція» та що на сьогодні вона собою являє, які має правові та технічні можливості забезпечити публічну безпеку та порядок у державі.

Основні результати дослідження. На думку вчених-політологів, термін «поліція» варто застосовувати у двох значеннях: по-перше, поліція – це державний апарат, обов'язками якого є охорона громадського порядку та правопорядку, що є універсальним апаратом примусу та в більшості країн називається поліцією; по-друге, термін поліція є широким і компактним, таким, що об'єднує в одну систему всі наглядово-контрольні органи, які застосовують адміністративний примус та адміністративну юрисдикцію з метою охорони громадського порядку, тобто здійснюють поліцейську діяльність [2]. На нашу думку, така широка дефініція терміна «поліція» більше відповідає категорії «поліцейська діяльність». Резюмуючи вивчення поняття «поліція» в адміністративному (поліцейському) праві зарубіжних держав, О.С. Проневич зазначає, що цей термін у широкому сенсі можна визначити як державну уніформовану озброєну формування, уповноважену на здійснення превентивної та інтервенційної діяльності з метою забезпечення публічної безпеки, охорони публічного порядку, запобігання і протидії вчиненню правопорушень, надання допомоги фізичним і юридичним особам [3, с. 257].

Національне законодавство України у ст. 1 відповідного Закону закріпило таке ви-

значення поліції: це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [4]. Автори закону «Про національну поліцію» у пояснювальній записці до проекту цього законодавчого акта оптимістично прогнозували, що радикальні перетворення «пострадянської міліції», починаючи з найменування, сприятимуть створенню нових стандартів для провідного правоохоронного інституту в державі, формуванню сучасних демократичних основ функціонування поліції, що сприятиме ефективному виконанню покладених на неї обов'язків, з одного боку, і належному контролю за її діяльністю – з іншого. Водночас слушним є зауваження В. Ковальського, що без економічного обґрунтування й фінансового підкріплення, а саме оснащення новостворених формувань необхідним високотехнологічним обладнанням, належного матеріально-технічного забезпечення, «поліцейський» проект є недосконалим [5].

Щоб дати відповідь на запитання «а чи є реальні зрушення у цьому напрямі?», доречно навести та проаналізувати деякі приклади. По-перше, усі новообрані та призначені поліцейські патрульної служби мають єдиний однострій, який вони отримують безоплатно від держави. Підкреслимо, що це положення закріплено у ст. 20 Закону України «Про Національну поліцію». І на відміну від колишньої міліції, де мали місце непоодинокі факти вимушеного придбання форменого одягу співробітниками ОВС за власний кошт, у підрозділах нової патрульної поліції стан речей цілком відповідає задекларованим вимогам закону. І це важливий факт, адже з власного досвіду можемо впевнено говорити, що зовнішній вигляд, а саме однострій для поліцейського, під час забезпечення публічного порядку та безпеки громадян має неабияке значення.

По-друге, для виконання покладених завдань екіпажі поліції забезпечуються сучасними автомобілями таких моделей, як «Toyota Prius» і «Hyundai Sonata».

По-третє, відбувається й переоснащення персоналу поліції зручними та необхідними у службовій діяльності технічними засобами (зокрема, службового зв'язку, мобільними ноутбуками, GPS-навігаторами, сучасними газоаналізаторами для визначення стану сп'яніння, вимірювачами швидкості руху ТЗ тощо). Для реалізації можливості сплаати штрафів на місці скоєння адміністративного правопорушення Ощадбанк розпочав оснащення патрульної поліції платіжними терміналами. Цей проект (можливість запла-

тити штраф на місці) для водія має важливу перевагу, а саме економить його час. Як зазначає представник керівництва Ощадбанку Н. Войтович, «здійснити платіж через термінал дуже просто... [6]».

До речі, наведений епізод, на наш погляд, є прикладом побудови суспільно-правових відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, а також протидії правопорушенням у форматі пріоритету публічного інтересу і консолідації зусиль органів державної влади (у цьому разі – поліції) та приватних комерційних структур на інституціональних засадах паритету, на що ми звертали увагу у двох наших попередніх публікаціях [7, с. 59; 8 с. 79].

Проте, така тенденція спостерігається не всюди. Наприклад, зі слів очільника Національної поліції Тернопільщини О. Богомола можна зрозуміти, що підрозділи новоствореної патрульної служби цього регіону будуть забезпечені автомобілями колишнього автопарку ОВС (деякі з них «...доремонтували, бо були пошкоджені...» [9]). Отже, з огляду на подібний факт, генерується висновок про те, що матеріально-технічна та фінансова підтримка підрозділів патрульної поліції має бути постійною та достатньою, виходячи з потреб ефективного виконання завдань щодо забезпечення публічної безпеки та охорони громадського порядку, а не мати епізодичний показовий характер. Не може бути дисбалансу у матеріально-технічному забезпеченні підрозділів патрульної поліції «головних міст» (Києва, Львова, Харкова, Одеси, Дніпропетровська) та «другорядних». Виходячи з особливостей регіону (міста), різними можуть бути лише штатний розпис (штат) та кошторис територіальних органів поліції (залежно від кількості персоналу), але принципи фінансування та забезпечення мають бути однаковими.

Переоснащення та належне матеріально-технічне і фінансове забезпечення діяльності новостворених підрозділів поліції є важливим, але не єдиним фактором ефективності її діяльності. Наприклад, напередодні реформ ОВС за даними соціологічних досліджень перейменування міліції у поліцію серед населення України підтримувало не більше 22% опитаних респондентів. Проте актуальність реформи зазначало дві третини (66%) громадян країни [10, с. 3-4]. Саме суспільство є найбільш зацікавленим у реформуванні пострадянської репресивної міліцейської системи в ефективний правоохоронний орган, який буде захищати права і свободи громадян, гарантувати їм належний стан публічної безпеки та правопорядку, боротися зі злочинністю. Викорінення зазначених про-

блем у діяльності одного з провідних органів правоохоронної системи можливе тільки шляхом трансформації репресивної моделі ОВС у демократичну модель поліції на зразок європейських країн. При цьому Служба має становити демілітаризовану, децентралізовану систему легітимних публічних спеціалізованих формацій, яким повинно бути гарантовано (не лише законом, а й правовим механізмом його виконання) захист від впливу з боку будь-якої політичної кон'юнктури.

Одним із яскравих прикладів дієвості колишньої та сучасної моделі організації діяльності підрозділів (міліції) поліції є аналіз подій у м. Одеса. Згадаємо: 2 травня 2014 року в Одесі сталися трагічні події, в результаті яких шестеро осіб було вбито та значно більше людей зазнало тілесних ушкоджень під час масових заворушень на вулицях міста, а 42 особи загинули в результаті пожежі в місцевому Будинку профспілок. Підкреслимо, що всі загиблі були цивільними особами. Із цього приводу ми акцентуємо увагу лише на офіційній оцінці дій тодішньої міліції громадської безпеки. Кримінальне провадження, яке здійснюється Генеральною прокуратурою України (далі – ГПУ) в частині, яка стосується подій 2 травня, охоплює як навмисне, так і ненавмисне невиконання співробітниками міліції своїх обов'язків. ГПУ підтвердила, що наявний великий обсяг відеоматеріалів і коментарів, які вказують на пасивну поведінку співробітників міліції, що є серйозним порушенням їхніх обов'язків з охорони громадського порядку. Ще один приклад бездіяльності співробітників міліції, який стався 2 травня до початку зіткнень, коли близько 300 представників «АнтиМайдану», озброєні палицями й щитами, збиралися неподалік від активістів «ЄвроМайдану». Співробітники міліції були присутні при цьому, але не вжили жодних заходів. Група співробітників міліції начебто наблизилася до колони з приблизно 30 озброєних та відповідно споряджених представників «АнтиМайдану»; замість того, щоб оточити цю колону або затримати її лідерів, як того вимагала ситуація, співробітники міліції почали її супровід по площі «Куликове поле». За результатами розслідування двом колишнім високопосадовцям ГУ МВС України в Одеській області було повідомлено про підозру на тій підставі, що вони неналежним чином відреагували на отриману від СБУ інформацію про можливі сутички та провокації і, як наслідок, не залучили для цього необхідну кількість співробітників. Замість цього ГУ МВС в Одеській області вжило заходи відповідно до стандартного плану, який використовується для протидії сутичкам

між футбольними вболівальниками. Слідчі органи вважають, що розташування правоохоронних сил було невідповідним, оскільки більшість співробітників міліції перебувала на стадіоні або неподалік від нього, і тільки невелика кількість супроводжувала марш та активістів у центрі міста [11, с. 25-27]. Хоча, треба додати, ситуація у місті вимагала іншого підходу до врегулювання ймовірного конфлікту та забезпечення правопорядку.

Інша річ – дії поліції щодо забезпечення публічної безпеки та порядку на сьогоднішній день. Треба зазначити, що ситуація як у м. Одесі, так і в інших містах України під час свят та пам'ятних дат, які мають політичну ангажованість, є доволі напруженою та іноді непрогнозованою. Проте план дій як керівництва Національної поліції, так й територіальних підрозділів у цьому напрямі заслуговує позитивних відгуків. Так 9 травня 2016 року поліція вжила достатніх запобіжних заходів для забезпечення правопорядку в м. Одесі. Щоб запобігти будь-якій провокації або порушенню публічного порядку на Площі 10 квітня та Алеї слави в міському парку ім. Т. Шевченка, співробітниками поліції були утворені фільтраційні пункти, через які пропускали людей до означених територій. Кожен бажачий, який волів узяти участь в урочистих церемоніях із нагоди свята Перемоги, змушений був пройти через кордон співробітників патрульної поліції. У разі виникнення в останніх найменших сумнівів, слід було пройти зовнішній огляд та огляд речей. Також поліція перекрила вулиці, суміжні з площею Куликове поле і Приморським бульваром у районі пам'ятника Дюку. Ще зранку 8 травня на в'їздах до м. Одеси були встановлені блокпости, де співробітники патрульної поліції і спецбатальйону «Шторм» перевіряли транспортні засоби, які прямували до міста. Всього для того, щоб стежити за правопорядком у м. Одеса, цього разу (9 травня 2016 року) було задіяно дві тисячі правоохоронців, у тому числі півтисячі бійців Національної гвардії України, а також додаткові сили із сусідніх регіонів країни [12].

Із свого боку підкреслимо, що означені заходи хоча й можуть бути критично сприйняті у деяких колах суспільства, проте відповідають загальносуспільним інтересам і цілком вписуються у вимоги закону: обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією і законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції (ч. 2 ст 7 Закону України «Про Національну поліцію»). Зазначений алгоритм дій, який дозволив за-

безпечити належний рівень публічної безпеки та мінімізувати прояви будь-яких провокацій, було позитивно оцінено керівництвом Національної поліції України. «Я вважаю, що це дуже важливо – показати українцям, що є влада, є люди, які захищають їх безпеку», – підкреслила Х. Деканоїдзе [13].

На рівні МВС визнано неможливим виконання завдань у галузі правопорядку лише за рахунок персоналу та його технічного оснащення, без активної допомоги з боку населення. Тому тісна співпраця з населенням та місцевими громадами передбачає створення сервісної моделі діяльності органів правопорядку, орієнтованої на вирішення проблем населення. Мова має йти не про поодинокі випадки залучення населення до співпраці з правоохоронними органами, а про створення іншої психологічної обстановки, іншої атмосфери навколо роботи поліції, коли населення не просто буде спостерігати, аналізувати та критикувати поліцію за її недоліки або невдачі, а навпаки, співпереживати, активно відкликатися на пропозиції поліції, застосовувати сучасні засоби охорони власності, брати участь у профілактичних програмах, у громадських організаціях тощо, відчувати свою приналежність до тієї загальної справи, яку здійснює поліція для блага держави і суспільства [14, с. 63].

Поступово термін «поліція» впроваджується у суспільну свідомість українців та національне законодавство. Так, у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію» законодавцем були внесені відповідні зміни до низки нормативно-правових актів України, зокрема тих, які пов'язані з питаннями забезпечення публічної безпеки та порядку, безпеки дорожнього руху і т. ін. (КУпАП, Кримінального процесуального кодексу України, «Про дорожній рух», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними», «Про правовий режим надзвичайного стану» тощо.

Висновки

Таким чином, можна визнати: підрозділи української поліції порівняно з органами колишньої міліції набувають нового формату не лише у зміні назви, а й надбання таких рис, як: а) ідеологічний настрій роботи, б) належне матеріально-технічне забезпечення; в) структурно-штатна доцільність; г) раціональні методи організації та тактика діяльності; д) спрямування вектору пріоритетів на задоволення законних інтересів громадян та співпрацю з громадськістю у вирішенні завдань поліції.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України»: Указ Президента України від 14.03.2016 № 92/2016 // Офіційний вісник Президента України. – 2016. – № 10. – Ст. 3.
2. Політологія: навчальний посібник [Електронний ресурс] / М.П. Гетьманчук, В.К. Гришук, Я.Б. Турчин. – К.: Знання, 2010. – 415 с. – Режим доступу: <http://politics.elib.org.ua/pages-8487.html>
3. Проневич О.С. Поняття «поліція» («міліція») в адміністративному (поліцейському) праві сучасних держав / О.С. Проневич // Вісник Харківського нац. ун-ту внутр. справ: зб. наук. пр. – Х.: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2011. – Вип. 3(54). – С. 249–257.
4. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // Офіційний вісник України. – 2015. – № 63. – Ст. 33.
5. Ковальський В. Міліція чи Поліція? Реформування МВС розпочинають із перейменування [Електронний ресурс] / В. Ковальський // Віче: журнал Верховної Ради України. – 2012. – № 17. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/3288/>.
6. Ощадбанк оснащує патрульну поліцію терміналами / Прес-служба Ощадбанку // Миколаївська правда (від 10.12.2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nikpravda.com.ua/oshhadbank-osnashhuye-patruynu-politsiyu-terminalami/>.
7. Пилипів Р. Новий формат адміністративно-правового регулювання безпеки дорожнього руху / Руслан Пилипів // Jurnalul juridic national: teorie și practică. – 2016. – № 2 (Pag. 1). – P. 57–60.
8. Пилипів Р.М. Суб'єкти публічного адміністрування у галузі дорожнього руху та його безпеки (в умовах адміністративного реформування в Україні 2014-2016рр.) [Електронний ресурс] / Р.М. Пилипів // Юридичний науковий електронний журнал. – 2016. – № 2. – С. 76–80. – Режим доступу: http://lsej.org.ua/2_2016/23.pdf.
9. Колеснік Т. Як буде оснащена нова патрульна поліція Тернополя [Електронний ресурс] / Тетяна Колеснік // Сайт міста Тернополя 0352.ua; (від 02.03.2016). – Режим доступу: <http://www.0352.ua/article/1141592>.
10. Концептуальні підходи до реформування органів внутрішніх справ як складової правоохоронної системи та сектору безпеки і оборони України: інформаційно-аналітичні матеріали до Круглого столу «Концептуальні підходи до реформування МВС у контексті загальнонаціонального плану реформ» 16 квітня 2015 р. / Центр Разумкова. – К., 2015. – 56 с.
11. Про проведення нагляду за розслідуванням подій в Одесі 2 травня 2014 року: звіт Міжнародної дорадчої групи від 04.11.2015 / Міжнародна дорадча група. – К., 2015. – 99 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804884cb>.
12. Фільтраційні пункти і блокпости. Поліція посилює заходи безпеки в Одесі до 9 травня / Новое время (за 19 мая 2016 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nv.ua/ukr/ukraine/events/filtratsijni-punkti-i-blokposti-politsija-posiljuje-zahodi-bezpeki-v-odesi-do-9-travnja-117301.html>.

13. Алгоритм дій в Одесі 2 травня поліція використає в інших містах України 8-9 травня – Деканоїдзе / Новое время (за 19 мая 2016 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nv.ua/ukr/ukraine/events/algorithm-dij-v-odesi-2-travnja-politsija-vikoristovuje-v-inshih-mistah-ukrajini-8-9-travnja-dekanoidze-116871.html>.

14. Клименко В.Е. Національна поліція України: проблеми становлення та стратегія розвитку / В.Е. Клименко, О.О. Панова // Національна поліція України: проблеми становлення та перспективи розвитку : зб. матеріалів наук.– практ. конф. курсантів та студентів (м. Харків, 10 грудня 2015 р.). – Харків, 2015. – С. 60–64.

Статья посвящена рассмотрению деятельности относительно новой для украинского общества и права формирования правоохранительного органа – Национальной полиции. Выяснено содержательное наполнение термина «полиция». В статье проводятся параллели между материально-технической, организационной и идеологической составляющими деятельности органов бывшей милиции и современной полиции.

Ключевые слова: полиция, реформирование ОВД, публичная безопасность, публичный порядок, общество, интересы граждан.

The article discusses the activities of the relatively new for the Ukrainian society and the rights of the formation of law enforcement body – the National Police. Beginning with an explanation of substantive content of the term «police», the article draws parallels between the logistical, organizational and ideological components of the activities of the former police station and the police today.

Key words: police, police department reform public safety, public order, society, interests of citizens.

